

Джуська А. В.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Гнедкова О. Г.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

ПЕРЕКЛАД РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Статтю присвячено організаційно-правовим аспектам перекладу рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) в Україні. ЄСПЛ, або Страсбурзький суд є інституцією Ради Європи, яка покликана захищати права і свободи людини. Винесені ЄСПЛ рішення проти України, в яких вказано на порушення з боку держави Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підлягають обов'язковому перекладу (з англійської або/та французької) українською мовою. Встановлено, що в Україні існує інститут офіційного та неофіційного перекладу рішень ЄСПЛ щодо України. Питання щодо офіційного перекладу регулюється Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. Безпосередньо повноваженнями щодо офіційного перекладу текстів рішень ЄСПЛ наділено Міністерство юстиції України.

Авторами проаналізовано проблемні процедурні питання, які існують у перекладацькій діяльності рішень ЄСПЛ, а також застосування практики ЄСПЛ як джерела права в Україні, та запропоновано шляхи їх вирішення.

Відомо, що українські суди застосовують у розгляді справ практику ЄСПЛ (судові рішення, винесені щодо України та інших держав) як джерело права. Однак в Україні відсутній чіткий механізм застосування національними судами рішень ЄСПЛ щодо інших держав. У разі відсутності україномовного перекладу судді мають застосовувати оригінальний текст рішень. Неофіційним перекладом рішень ЄСПЛ (щодо України та інших держав) займаються різні інституції, як-от: судові органи (секретаріати Конституційного Суду України, Верховного Суду України), Офіс Ради Європи в Україні, громадські об'єднання (адвокатські спілки) тощо.

Звертається увага на те, що переклад рішень ЄСПЛ, як й інших юридичних текстів, є одним із найбільш складних видів перекладу, оскільки судовому дискурсу притаманні особливі лінгвостилістичні аспекти. Оскільки переклад рішень ЄСПЛ є фаховим перекладом, до особи (перекладача) повинні висуватися високі кваліфікаційні вимоги – наявність не лише лінгвістичних знань та досвіду перекладацької діяльності, а й базових знань у галузі права (краще – юридичної освіти).

Ключові слова: судовий дискурс, рішення ЄСПЛ, юридичний переклад.

Постановка проблеми. Під впливом глобалізаційних процесів у світі, а також у процесі адаптації законодавства України до вимог європейського права, актуальним залишається питання міжмовної комунікації у сфері права. Саме після Другої світової війни актуалізувалося питання захисту прав людини, змінилося ставлення до людського життя. Найважливішою судовою інституцією, яка нині покликана захищати права і свободи людини, є Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), або Страсбурзький суд. Як свідчать статистичні дані, Україна займає одне з перших місць за кількістю звернень громадян за захистом своїх прав до ЄСПЛ.

Винесені ЄСПЛ рішення проти України, в яких вказано на порушення з боку держави Конвенції

про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), підлягають обов'язковому перекладу українською мовою. Питання щодо офіційного перекладу регулюється Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV [1].

Відомо, що юридичний переклад вважається одним із найбільш складних видів перекладу. У межах даної наукової розвідки об'єктом юридичного перекладу постають рішення ЄСПЛ – окрема ланка судового дискурсу, яка має особливі лінгвостилістичні аспекти для перекладу українською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Юридичний переклад є фаховим перекладом і його

особливості досліджували такі вчені-лінгвісти, як В. Алімов, Р. Бержерон (Robert Bergeron), Л. Білозерська, Т. Бродникова, С. Власенко, О. Гнедкова, Т. Грабар, Ж.-Р. де Гроот (Gerard-Rene de Groot), К. Джумаєва, Е. Дерді, Є. Долинський, Л. Еріксен (Lars Eriksen), В. Карабан, М. Карпушина, М. Кац (Martin Cutts), Енн Ліз К'єр (Anne Lise Kjær), І. Корунець, Г. Ландквіст (Hans Landqvist), І. Липко, Ю. Лобода, Ф. Мюллер (Friedrich Muller), В. Отто (Walter Otto), Н. Пушик, С. Романюк, В. Слепович, Т. Сніца, О. Сухина, Л. Черноватий, С. Шестакова, І. Шумило, Е. Щепотіна та ін. Однак сфера юридичного перекладу рішень ЄСПЛ залишається малодослідженою: залишаються не повною мірою розкриті організаційно-правові аспекти перекладу таких рішень в Україні. Зокрема, йдеться про невіршені проблемні процедурні питання, які існують у перекладацькій діяльності. Вищевказане обумовлює актуальність даної наукової розвідки.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити організаційно-правові аспекти перекладу рішень ЄСПЛ в Україні, який має свою специфіку. Реалізація поставленої мети передбачає виконання низки завдань: визначити місце рішень ЄСПЛ у системі об'єктів юридичного перекладу; дослідити наявний в Україні інститут офіційного та неофіційного перекладу рішень ЄСПЛ; проаналізувати проблемні процедурні питання, які існують у перекладацькій діяльності рішень ЄСПЛ, а також застосування практики ЄСПЛ як джерела права в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що українські суди відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV застосовують під час розгляду справ Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права [1].

Відповідно до статті 18 вищевказаного Закону, суди, посилаючись у своїй діяльності на Рішення ЄСПЛ, використовують переклади текстів цих рішень, надруковані у виданні, передбаченому в статті 6 цього Закону. У разі відсутності перекладу Рішення ЄСПЛ суд користується оригінальним текстом. У разі виявлення мовної розбіжності між перекладом та оригінальним текстом суд користується оригінальним текстом. У разі виявлення мовної розбіжності між оригінальними текстами та/або в разі потреби мовного тлумачення оригінального тексту використовується відповідна практика ЄСПЛ [1].

Стаття 6 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду

з прав людини» передбачає, що з метою виконання заходів загального характеру держава забезпечує переклад та опублікування повних текстів Рішень українською мовою спеціалізованим у питаннях практики Суду юридичним виданням, що має поширення в професійному середовищі правників. Автентичність перекладу повних текстів Рішень засвідчується Органом представництва (проставляється штампель «Автентичний»). Визначення видання, яке здійснюватиме переклад та опублікування повних текстів Рішень, а також замовлення необхідної кількості примірників видання з метою забезпечення судів, органів прокуратури, юстиції, внутрішніх справ, служби безпеки, установ виконання покарань, інших зацікавлених суб'єктів провадяться на конкурсній основі Органом представництва. Забезпечення судів опублікованим перекладом повних текстів Рішень покладається на державний орган, відповідальний за організаційно-матеріальне забезпечення судів [1].

Офіційна електронна база ЄСПЛ – HUDOC вміщує рішення двома офіційними мовами Ради Європи – англійською або/та французькою (тільки ключові, високого рівня важливості судові рішення виконуються обома мовами, а це близько 10% судової практики).

Відомо, що в Європейському Союзі в будь-якому випадку всі остаточні документи, в тому числі правові акти, перекладаються на 24 офіційні мови; 47 держав-членів Ради Європи використовують у діловодстві свої національні мови. Отже, можна стверджувати, що фактична кількість мов європейського законодавства з прав людини становить не лише дві мови, а набагато більше – 36. У зв'язку з цим на рубежі ХХ – ХХІ століть актуалізувалося питання перекладу рішень ЄСПЛ на національні мови серед держав – учасниць Ради Європи [2].

Україна як член Ради Європи з 1995 р. здійснює офіційний переклад тільки тих рішень ЄСПЛ, що прийняті щодо України. Безпосередньо таким перекладом займається Міністерство юстиції України як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з організації примусового виконання рішень судів. На офіційному сайті вказаного відомства (<https://minjust.gov.ua>) розміщені рішення ЄСПЛ, прийняті щодо України.

Дефініція поняття «офіційний переклад» щодо рішень ЄСПЛ у чинному законодавстві відсутня. Проте в Порядку здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів України

українською мовою від 17 березня 2006 р. № 353 визначено, що поняття «офіційний переклад» означає автентичний виклад українською мовою багатостороннього міжнародного договору України, складеного мовою, іншою, ніж українська [3].

Отже, офіційний переклад рішень ЄСПЛ означає, що перекладений текст має бути автентичний до мови оригіналу (англійської/французької), а також формальним, тобто засвідченим уповноваженим державою органом.

Аналізуючи компетенцію Міністерства юстиції України, закріплену в Положенні про це відомство від 2 липня 2014 р. № 228, було встановлено, що воно наділено повноваженнями щодо офіційного опублікування нормативно-правових актів, чинних міжнародних договорів України, рішень ЄСПЛ щодо України в інформаційному бюлетені «Офіційний вісник України» [4]. Хоча всупереч вищевказаному положенню, як свідчить практика, не всі рішення ЄСПЛ щодо України опубліковуються в цьому офіційному виданні, а лише ті, які мають повний офіційний україномовний переклад.

У разі набуття рішенням ЄСПЛ статусу остаточного Міністерство юстиції України готує та надсилає для опублікування в газеті «Урядовий кур'єр» стислий виклад такого рішення українською мовою, який має включати: офіційну назву рішення мовою оригіналу та в перекладі українською мовою; номер заяви до Суду; дату постановлення рішення; стислий виклад фактів у справі; стислий виклад питань права; переклад резолютивної частини рішення [1].

У базі HUDOC можуть розміщуватися не тільки офіційні, а й неофіційні переклади рішень ЄСПЛ українською мовою, здійснені іншими інституціями. Однак Секретаріат ЄСПЛ не перевіряє їхню точність чи мовну якість, ці переклади публікуються лише в інформаційних цілях, і Суд не несе відповідальності за їхню якість або зміст. Більше того, можуть з'явитися кілька неофіційних перекладів на одну мову окремих судових рішень.

В Україні інститут офіційного перекладу передбачений тільки для рішень у справах проти України, що логічно, оскільки, по-перше, точність відтворення обставин справи, власних найменувань, цитат із процесуальних документів тощо Міністерство юстиції України може забезпечити на основі первісних документів тільки в «українських» справах, по-друге, *переклад резолютивної частини* рішення виконує функцію виконавчого документа для виплати присудженої ЄСПЛ справедливої сатисфакції, а *переклад рішення в цілому* використовується для вжиття державою заходів

як загального, так і індивідуального характеру – у контексті останнього офіційний переклад особливо важливий для перегляду Верховним Судом справи за винятковими обставинами у зв'язку з констатацією порушення ЄСПЛ [5, с. 410].

Варто зазначити, що на початку 2000-х років ЄСПЛ зіткнувся з проблемою – викликами з боку держав-членів Ради Європи щодо перекладу його рішень на інші мови, аніж англійська та французька. Саме вибір мовної політики та міркування щодо перекладу національними мовами держав-членів Ради Європи вказують на інституційний баланс, який існує в разі взаємодії між національним та європейським рівнем законодавства про права людини [2].

Відомо, що в ЄСПЛ було реалізовано проєкт «Bringing the Convention Closer to Home» (2012–2016 pp.) з перекладу ключової прецедентної практики – в основному провідних справ, відібраних Бюро Суду, – на 12 цільових мов, якими розмовляють у державах-членах зі слабкими демократичними традиціями, серед яких є й Україна. Переклади було включено до бази даних HUDOC [2].

Таким чином, в Україні існує інститут офіційного та неофіційного перекладу рішень ЄСПЛ щодо України. Однак відсутній чіткий механізм застосування національними судами рішень ЄСПЛ щодо інших держав. Згідно із законом, у разі відсутності україномовного перекладу судді мають застосовувати оригінальний текст рішень. У даному випадку виникає опосередковане зобов'язання судової системи України використовувати оригінальні тести рішень ЄСПЛ англійською/французькою мовами. Однак не кожен суддя має необхідні знання з іноземних мов для розуміння таких юридичних текстів. Ця проблема частково вирішується шляхом функціонування спеціальних підрозділів у секретаріатах судових органів держави (напр., Верховному Суді України, Конституційному Суді України) та інших інституцій (Офіс Ради Європи в Україні, громадські об'єднання – адвокатські спілки та ін.) для здійснення перекладу рішень ЄСПЛ.

На нашу думку, більш ефективно застосування українськими судами практики ЄСПЛ можливе тільки в тому разі, коли буде розв'язана проблема з налагодженням безперешкодного доступу суддів до такої практики. Це може бути забезпечено, наприклад, шляхом регулярного виготовлення довідників українською мовою в паперовій та/або електронній формі.

Слід наголосити на тому, що текст рішення ЄСПЛ – це офіційний письмовий документ, що

яскраво вирізняється соціальною зумовленістю використання мовних засобів і наявністю складної структурної композиції. Цей документ можна вважати одним із найважливіших у рамках судового дискурсу, адже він є кінцевим результатом роботи всіх учасників досудового і судового провадження [6, с. 116]. Якість перекладу таких судових рішень здебільшого залежить від рівня кваліфікації перекладача: перекладачі-лінгвісти та галузеві фахівці мають різні підходи до перекладу. Саме це часто стає причиною невдалого перекладу. Тому перекладачі-лінгвісти повинні розумітися у відповідній галузі – йдеться про специфіку правничої термінології, а ще краще – мати юридичну освіту. Досягнення високої якості, ідентичності та адекватності перекладу – першочергове завдання перекладача [7, с. 80–81]. Питання створення дійсно якісного перекладу, безсумнівно, є досить важливим, адже практику ЄСПЛ застосовують у своїй діяльності українські судді, які вирішують долі людей.

Одним із головних завдань перекладача є створення адекватного перекладу тексту рішення ЄСПЛ шляхом відтворення єдності змісту і форми оригіналу засобами української мови. Адекватний переклад ураховує і змістову, і прагматичну еквівалентність, не порушуючи при цьому жодних норм, є точним і без усіляких неприпустимих перекручень [8, с. 177].

Висновки і пропозиції. Основним нормативно-правовим актом, який регулює відносини, пов'язані з перекладом рішень ЄСПЛ в Україні, є Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав

людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. Відповідно до нього, українські суди застосовують у розгляді справ Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права. Однак на практиці залишається не повною мірою вирішеним питання щодо ознайомлення суддів з рішеннями ЄСПЛ на мові оригіналу, адже не кожен суддя має необхідного рівня знання англійської та/або французької мови. Тож більш ефективне застосування українськими судами практики ЄСПЛ можливе тільки в тому разі, коли буде розв'язана проблема з налагодженням безперешкодного доступу суддів до такої практики. Це може бути забезпечено, наприклад, шляхом регулярного виготовлення довідників українською мовою в паперовій та/або електронній формі. Причому для пошуку судових рішень кожен суддя повинен мати навички користування офіційною електронною базою ЄСПЛ – HUDOC.

Відповідно до законодавства України, офіційний переклад рішень ЄСПЛ щодо України здійснює Міністерство юстиції України. Неофіційний переклад здійснюють інші інституції (секретаріати судів, громадські об'єднання тощо).

Для досягнення якісного автентичного перекладу перекладач повинен мати не лише лінгвістичні знання, досвід перекладацької діяльності, а й розумітися на правничій термінології. У даному випадку найкращим варіантом стане наявність у перекладача юридичної освіти. Адже, як відомо, юридичний переклад, зокрема рішень ЄСПЛ, вважається одним із найскладніших видів перекладу, і в даному випадку будь-які перекручення термінології неприпустимі.

Список літератури:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. Ст. 792.
2. Kjør Anne Lise, Translation of Judgments of the European Court of Human Rights into Non-official Languages: The Politics and Practice of European Multilingualism (October 31, 2019). Forthcoming, Anne Lise Kjør and Joanna Lam (eds.): *Language and Legal Interpretation in International Law*, Oxford University Press (Oxford Studies in Language and Law), University of Copenhagen Faculty of Law Research Paper No. 2020-89. URL: <https://ssrn.com/abstract=3478529> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3478529>
3. Порядок здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів України українською мовою : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 17 березня 2006 р. № 353. *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. Ст. 814.
4. Положення про Міністерство юстиції України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228. *Офіційний вісник України*. 2014. № 54. Ст. 1455.
5. Зубенко Г. В., Бродникова Т. О., Джумаєва К. Б. Проблеми перекладу рішень та постанов ЄСПЛ. *Правове життя сучасної України* : матеріали міжнарод. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу (м. Одеса, 16–17 трав. 2013 р.) / відп. за вип. В. М. Дрьомін ; НУ «ЮА». Півд. Регіон. Центр НАПрН України. Одеса : Фенікс, 2013. Т. 1. С. 408–410.
6. Сухина О., Лобода Ю. Специфіка перекладу судових рішень Європейського суду з прав людини. *«Південний архів». Збірник наукових праць. Філологічні науки*. 2019. Вип. LXXVIII. С. 116–120.
7. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види : монографія. Харків : ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ», 2015. 280 с.
8. Яблочникова В. О. Перекладацька адекватність та еквівалентність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : «Філологія»*. 2019. № 38. Т. 1. С. 177–179.

Dzhuska A. V., Hniedkova O. H. TRANSLATION OF JUDGMENTS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN UKRAINE: ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS

The article is devoted to the organizational and legal aspects of the translation of the judgments of the European Court of Human Rights (ECHR) in Ukraine. The ECHR or the Strasbourg Court is an institution of the Council of Europe designed to protect human rights and freedoms. ECHR judgments against Ukraine alleging violations by the state of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms are subject to mandatory translation (from English and/or French) into Ukrainian. It is established that in Ukraine there is an institute of official and unofficial translation of ECHR judgments concerning Ukraine. The issue of official translation is regulated by the Law of Ukraine “On the execution of judgments and the application of the case-law of the European Court of Human Rights” of February 23, 2006, № 3477-IV. The Ministry of Justice of Ukraine is directly responsible for the official translation of the texts of ECHR judgments.

The authors analyze the problematic procedural issues that exist in the translation of ECHR judgments, as well as the application of ECHR practice as a source of law in Ukraine, and suggest ways to address them.

It is known that Ukrainian courts use the case-law of the European Court of Human Rights (court judgments against Ukraine and other states) as a source of law. However, in Ukraine, there is no clear mechanism for national courts to apply ECHR judgments to other states. In the absence of a Ukrainian translation, judges must use the original text of the judgments. Informal translation of ECHR judgments (concerning Ukraine and other states) is carried out by various institutions, such as judicial bodies (secretariats of the Constitutional Court of Ukraine, the Supreme Court of Ukraine), the Council of Europe Office in Ukraine, public associations (bar associations), etc.

Attention is drawn to the fact that the translation of ECHR judgments, as well as other legal texts, is one of the most complex types of translation, as judicial discourse has special linguistic and stylistic aspects. As the translation of ECHR judgments is a professional translation, the person (translator) must have high qualification requirements – not only linguistic knowledge and experience in translation but also basic knowledge in the field of law (better – legal education).

Key words: *judicial discourse, ECHR judgment, legal translation.*